

PANORAMA SMRTI

(In memoriam Karla Pflieger-a, 1883. — 1975.)

»To što u današnje vrijeme, kad je toliko toga pobrkano i kad tolike vrednote izdaju čak oni koji bi ih morali štiti, još ostajem u Crkvi, ja zahvaljujem susretu s Karlom Pfliegerom. Njegovi su spisi putokaz u nesigurnosti vremena. Tko je imao prilike da ga posjeti u njegovoj skromnoj župnoj kući u Kochenberger Bauerland, otišao je s veselom sviješću da je susreo jednog neobičnog bogoiskatelja i Božjeg svjedoka.« Tako je netko ocrtao blagotvorni utjecaj književnog rada Karla Pfliegera. To je naveo biskup mons. Elchinger u uvodu Pfliegerovoj knjizi »Christusfreude«, koju je ovaj napisao u 90. godini života (1973.).

K. Pflieger se rodio 1883., a umro u 92. godini života 1975. u Behlenheimu kod Strasbourg-a, gdje je djelovao kao župnik od 1927. U svojim djelima on se zanosi vizijom T. de Chardina. Tražio je da pronađe sklad između vjere i svijeta u kome živimo. Na srcu mu je kroz cio njegov vijek bilo spasenje cjeline, svijeta, čovječanstva i onih »drugih«, nevjernika. I njih je htio uvući u Krista.

Još prije nego je upoznao Teilharda, Pfliegerova je misao bila »kozmički« usmjerena. U II. svjetskom ratu napisao je knjigu »Die christozentrische Sehnsucht« u kojoj razvija misli o postanku svijeta, o njegovu razvoju, o svjetskom zakonu evolucije. Kao svjedoke kristocentrične težnje on portretira: Augustina, Pascala, Lutera, E.Helloa, Schellinga i Solovljeva.

1959. sabrao je u knjizi »Kundschafter der Existenztiefe« i analizirao mislioe: Simonu Weil, Maxa Picard, P. Claudlea, G. Bernanos i R. Schneider. Značajna je njegova korespodencija s P. Wustom i Maxom Picardom.

Još 1936. godine napisao je knjigu studija o nekim misliocima pod naslovom »Die Geister die um Christus ringen«. Tu je obradio likove: dobrog grješnika — Peguy-a; hodočasnika apsolutnog — Bloy-a; rasipnog sina — Gidea; avanturistu ortodoksije — Chestertona; čovjeka podzemlja — Dostojevskog; vidioca bogočovječanstva — Solovljeva; gnostika kršćanskog Istoka — Berdjaeva.

K. Pflieger bio je znalac i genijalni posrednik između francuske i njemačke literature. Od njega se kod sahrane oprostio generalni vikar Strasbourg-a Eugen Fischer na njemačkom i francuskom jeziku.

Podijeljena mu je i književna nagrada Gornje Rajne za njegov plodni rad, koji je potanko iznesen u pogovoru pišćevoj knjizi »Lebensausklang« (1974), napisanoj pod kraj života. Pisac je inače dosta prevodio s francuskoga.

U svom djelu »Nur Mysterium tröstet« (1959.²) stavio je kao moto riječ H. von Hofmannsthala: »Pripremite se za strahovito svjetlo.« Istu misao ponavlja i u svojoj posljednjoj knjizi »Lebensausklang«: »Naše življenje zamire, naše bivovanje počinje«.

Neposredno pred smrt poslao je K. Pflieger uredništvu njemačkog tjednika »Christ in der Gegenwart« (Freiburg im Br.) jedan članak s popratnim pismom, u kome piše: »Ne plašite se... To je moj definitivno posljednji članak...« Slutnja se obistinila. Pflieger je umro 7. IV 1975. Njegov članak pod naslovom »Panorama smrti« donosimo preveden u cijelosti (prema »Christ in der Gegenwart« od 20. travnja 1975.).

— Osjećam se sve lošije. Sjedim ponovo, teško dišem i borim se za zrak. Smrt sjedi do mene, ne do mene, nego na meni, na grudima i skupa pritišće srce. Ne pitam poput Pavla. Smrti, gdje je tvoj žalac? Ta ja osjećam taj žalac odviše i želim smrt svim đavlima koji bi htjeli rado umrijeti kad bi samo mogli. Tu sjedim i mučim se da pišem o panorami smrti. Jest, s jednostavnog razloga što se ta panorama naglo otvorila pred mojim poluslijepim očima, koja mom stisnutom srcu pribavlja nešto zraka i okrepe.

Kako se to dogodilo? Prije kratkog vremena došao mi je neki mladi kolega svećenik. On ima doduše 60 godina, ali za onoga koji ima 90 godina, taj je čovjek mladić. Baci na stol nekoliko knjiga što ih je sam napisao, a među njima jednu dosta debelu četvrtastu knjigu s jarkocrvenim natpisom na duboko crnom ovoju knjige: »Gospodin je tu«. Lijevo gore u bijelu neki pokvareni sat, dolje desno Paul Mons. Autor je onaj koji me je odmah zapleo u interesantni dijalog, tako da knjigu nisam ni pogledao. To činim kasnije. Knjiga je izišla u izdavačkoj kući Joseph Zimmer Verlag, Trier 1971. Čudim se da o njemu još ništa nisam čuo. Tä to je za moje pojmove, točno kazano, za moje sadašnje potrebe, interese i nevolje naprosto knjiga koju mi je u ruke poslala Providnost. Na prvi pogled pomislih da se radi o nekom pobudnom govoru. Kad sam ponovo pogledao, tj. poslije temeljitog čitanja i dubljeg promatranja — a divno je oslikana — pred sobom sam imao panoramu smrti, aspekta smrti.

Gledana s tisuću očiju

Vidjeti daleko — sretan je topografski osjećaj. Ali moći duševno, duhovno daleko vidjeti jest milost, posebno onda kad se čini da je smrt nekome radikalno spriječila svaki vid. Meni je s toga ova knjiga pravi poklon, jer ja ovdje vidim smrt sa stotinu očiju, koje su oštrije, dalekovidnije, i u svakom slučaju drugačije nego moje. To dokazuje već sam pogled na sadržaj. Najprije se čuju glasovi pjesnika. I to u bogatom izboru klasika, modernih, Nijemaca, Engleza. Zatim riječ Biblije, Božja riječ u Crkvi, misli filozofa i teologa, »svjedočanstva« na pogled smrti, napokon mističara. Ponekad uzimlje riječ autor. Simpatično je što ovdje odzvanjaju glasovi, iako nemaju kršćanskog zvuka već plemeniti panteistički zvuk. Veseli me, što sam naišao na panteističkog mističara Walt-a Whitman-a, čije sam »Travne vlasti« čitao još kao student. »Noć u preriji« pomiruje ga sa smrću:

Prihvaćam besmrtnost i mir u sebe sad,
vidim kako je smrt divna, ispitujem svoje dosadašnje mišljenje
i umovanje vodje na pogled smrti.

Kako li je bogato sve, kako produhovljeno ...

Oh, sad vidim da život ne može očitavat mi sve,
isto kao što ni dan ne može učinit to,
vidim da moram čekat ono
što smrt će očitovat tek.

Pad u ništavilo

U svojoj pripovijesti »Tunel« Friedrich Dürrematt iznosi drugu viziju smrti koja čini da čitaočevim srcem prođu srzi. Čitalac naime od prve rečenice zna da ga čeka nešto neprijatno. »Neki 24-godišnjak, debeo, da mu ono užasno iza kulisa što je vidio (to je bila njegova možda jedina sposobnost) odveć blizu ne prilazi...« Ovaj mladi čovjek nekoga nedjeljnog popodneva uđe u uobičajeni, prepuni vlak. Puši svoj Ormond Brasil. Vlak vozi kroz maleni tunel. Mora ubrzo biti na cilju. No što se desilo? Tunel ne prestaje. Propitkuje suputnike. Vlak vozi sve brže. Tunel ne prestaje. Uzverase se do lokomotive koja je, tako se činilo, jurila sve većom brzinom kao u nekom padu u unutrašnjost zemlje. Mjesto za strojara je prazno. »Što sad činiti?« »Ništa«, odgovori drugi. »Bog je učinio da padnemo i da se srušimo u njega«. Divni simbol za svaku poražujuću neizbježnost smrti.

Tako juri naš planet sa svojim milijardima ljudi kozmičkim prostorima — kamo? U ništavilo? K Bogu?

»K Bogu« završna je riječ priče Thorton-a Wilder-a: »Mora će povratiti svoje mrtvace«. Priča počinje ovako: »Zvuk trublje posljednjeg dana odjekuje u najdaljim kutovima svemira... Više tisuća metara pod površinom Sjevernog Atlantika duhovi udavljenih počinju se pomaljati iz vode poput mjehura u nalivenoj čaši vina. Carica, mali čovjek Horatio Nissem i visoko uzrasli mršavi Pater Cosroe pomaljavu se jedan za drugim na posljednji sud. Obojica se začuđuje caričinim riječima: »Mi se još grčevito držimo samih sebe, kao da se tu nalazi nešto vrijedno. Svakog časa osjećam još preostatke radosti što sam ja ovo što jesam ja i nitko drugi. No u jednom trenu, ako još netko postoji, od svih nas će ostati još samo kvintesenca, i ti, Horatio, nećeš se sasvim raspoznati od mene. Sam Bog neće moći više razlikovati caricu New Foundlanda od učenog Patra Cosroe. Horatio Nissem u sve većem začuđenju: 'Ja se plašim. Ja se opirem tome da napustim samog sebe.' Pater Cosroe: 'Tvoja vika pobudila je u meni staro bunilo. Daj da ja sačuvam svoj posebni duh, o Bože, svoj vlastiti, znatiželjni duh, skupa sa svim čime sam ga ispunjao. Tri tjeskobne duše izroniše na površinu mora. Opsežni proces posljednjeg suda minuo je u tren, (...) Uskoro u svemiru nema više ničeg osim velikog, trajno budnog oka, koje misli na ovo stvorenje.«

Riječi Biblije i Crkve ne treba navoditi. Svatko zna da Objava nadvladava užas smrti, proglašavajući je prolaznom, tamnim prolazom, tunelom k svjetlu vječnoga života.

»Oh, dođi najviši blagdane!...«

Značenje knjige Paula Monsa leži u tom što ona pruža misli, spoznaje i iskustva filozofa, teologa, svetaca i mističara o fenomenu smrti, a prije svega onima, koji u našem tragično potresnom vijeku, polažu svjedočanstvo »na pogled smrti«. Vrlo su mudre i utješne predodžbe smrti Holandskog katekizma. Krštenje vodom biva dovršeno Kristovom smrću. »Obratna strana ovog umiranja može biti čišćenje, totalno usmjerenje k Božjem svjetlu. Koliko ono traje? Ponovno moramo reći: Ono se odigrava izvan našeg vremena. Mi ne možemo imenovati mjesto i vrijeme.« Vrlo je blagotvorna suzdržljivost s kojom se ovdje govori o »posljednjim stvarima«. Kako li mi je crtanje zagrobnog života pučkih misionara u doba moje mladosti otimalo san. »Gdje su naši mrtvi neposredno poslije svoje smrti? Biblija ne ulazi potanje u to pitanje. Pitanje, na koji je način čovjek neposredno poslije svoje smrti kod Boga, tu ne dobiva odgovora. Odvajanje duše i tijela? Biblija ne zamišlja dušu nikada ocijepljenu od čovječje tjelesnosti. Ne možemo to ni mi moderni ljudi... Da li se može nešto reći o dobi uskrsljih? Mi toga ne znamo. Možemo prihvatiti da ne biva izgubljeno ništa od šarma nekog čovjeka. Možda se dobiva dob u kojoj je čovjek najsretniji...«

Ono najvažnije, što ja, stojeći kao kandidat pred posljednjim stvarima, mogu crpsti iz ove knjige, jesu divna svjedočanstva što su ih položili »na pogled smrti« Peter Wust, Pater Kolbe, Pater Alfred Delp, Max Joseph Metzger, kapelan Hermann Lange, Pastor Dietrich Bonnhoeffer.

Pjesma koju ovaj herojski kršćanin piše u čeliji smrti pod kraj svoga zemaljskoga života, neka nam pruži i posljednji aspekt u panorami smrti:

»Oh, dođi najviši blagdane,
na putu k vječnoj slobodi,
smrti, sruši
tegotne lance i zidove
našeg prolaznog tijela
i naše zaslijepljene duše,
da konačno ugledamo
što nam priuštено ne bi vidjet tu.
Slobodo, tražili smo te dugo u zaptu, djelu i patnji.
Umiruć spoznajemo sad
na pogled Boga što si.«

o. F. Carev